

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Ч.Тейлордың модерн замандағы индустрилану мен технологияның дамуы дінге деген қоғамдық қажеттілікті жоя алмайтынын анық көрсетті. Ал, Ю.Хабермасша дін саяси ықпалы да арту ықтималдығы бар. Мұны, әлемдегі діни қақтығыстар мен қоғам өміріндегі саяси институттардың дінге қатынасынан көрсетеді. Алайда, екі зерттеуші де толық аша алмай кеткен мәселе діннің әр қоғамдағы қызметі мен алдағы болжамы нақты емес.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Кныш Е.В. Понятие постсекулярной культуры: к вопросу о правомерности использования категории // Человек В Мире Культуры. Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего ..., 2015. № 4. Р. 3–11.
2. Habermas J. Religion in the Public Sphere // Eur. J. Philos. 2006. Vol. 14, № 1. P. 1–25.
3. Mozumder M.G.N. Interrogating Post-Secularism: Jürgen Habermas, Charles Taylor, and Talal Asad. University of Pittsburgh, 2011.
4. Тейлор Ч. Секулярный век // МББИ. 2017. Vol. 967.

АОЖ 297.17

ИСЛАМ ПСИХОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ РӨЛІ

Матай Аида Темірханқызы

Derbisalievvarauza@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Дінтану кафедрасының 1 курс студенті,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Калиев К.К.

Ислам психологиясы-исламның негізгі деректерімен және Фараби,Ғазали сияқты ислам ойшылдарының адам туралы айтқандарына сүйене отырып тұлғаны түсіндіруге тырысатын бағыт. 16-17- ғасырларда да – әл Қинди, әл- Рази, әл Балхи, әл – Ғазали сияқты мұсылман ғалымдары адамның жай күйін, адам психикасын зерттеп, сипаттаған. Мұсылмандарға психологиялық көмек көрсетудің қалыптасқан тәжірибесін жалпылауға негізделген ислам психологиясының теориялық идеялары мен практикалық әдістері, сондай-ақ арнайы мәдениетаралық психологиялық зерттеулер психология ғылымының әлемдік қазынасына үлес бола алады. қазіргі қоғамдардың, әсіресе батыс психологиясы әрқашан сәтті жеңе бермейтін бірқатар психологиялық анықталған проблемаларды шешуде. [2,75-б]Сонымен қатар, ислам психологиясы тұлғаның тұтас тұжырымдамасын жасауда адам мен оның рухы, дүниедегі орны мен өмір сүру мақсаты туралы исламдық түсініктен қажетті идеяларды ала алады. Құранның бірқатар ережелері Алланың (Алла, Раббы) адамға берген жоғары құрметі мен мейірімділігін көрсетеді. Негізгі концептуалды ережелердің бірі - адамның ең маңызды миссиясы - жер бетіндегі Алланың уәзірі болу (Құран,). Адамға Алла Тағала жан дүниесін тазартып, оның жамандықтары мен кемшіліктерін түзеу арқылы өзін-өзі жетілдіруге ішкі қабілет береді және осы арқылы ол нағыз табысқа қол жеткізе алады: «Оны (рухты) тазартқан табысқа жетті, ал Оны жамандаған адам зардап шекті». Тәңір адамға жердегі барлық игіліктерді берді және оның өмір жолын жеңілдету үшін оны қоршаған бүкіл әлемді бағындырды. Адамнан осы нығметтердің барлығы үшін кішіпейілділік пен Раббысына шүкіршілік қажет.«Сендерге жер бетінде билік бердік және сендерге тіршілік ету жолдарын белгіледік. Сіздің алғысыңыз қандай аз!» .«Алла Тағала теңізді сендерге бағындырды, сонда кемелер Өзінің қалауымен жүзеді және сендер Оның рақымын тілейсіңдер. Мүмкін сіз риза боларсыз. Ол көктегі және жердегінің бәрін сендерге

бағындырды. Расында осында ойлайтын қауым үшін белгілер бар». Қасиетті Ислам Кітабында адамның жан дүниесінің кейбір сырлары ашылған: «Қашан мен оған сәйкес келбет беріп, оған рухымнан үрлемдесем, оған сәжде қылындар» ; «...Сосын оған біркелкі келбет берді, оған рухынан үрледі және сендерге есту, көру және жүректер берді.[3, 71-б]

Орта ғасырдағы атақты ислам ғұламасы Әбу Зейд әл Балхи(IX- X ғ.ғ) алғаш рет психоздарды, невроздарды, невротикалық бұзылыстарды сипаттап жіктеді. Бұл ғалымның еңбектері психологияның тамаша үлгісі мен қайнар көзі болып табылады деуге болады. Мысалы мұсылман психологы Д. Ларинаның мұсылмандармен консультацияларының барлығында дерлік діни дереккөздер- Құранға сүйенетінін алға тартатын Ислам тұрғысынан жұмыс істеу қағидаларына қатысты практикалық ұсыныстарын келтіруге болады, және хадистер- мәселені Ислам тұрғысынан түсіндіре отырып, адамдарға олардың әлсіз жақтарын жеткізу, қиын жағдайда қалған адамға қолдау көрсету оңайырақ. Бұл оларға қиындықтарды тез арада сәтті шешуге үміт береді. Бұл ретте “ ислам” психологиясының тағы бір маңызды ерекшелігіне назар аудару қажет. Сонымен қатар ғалым М. Бадри адамды мінез- құлықтың тек материалистік мотивациясы бар субъект ретінде қарастыратын Зигмунд Фрейдтің психоанализінде, бихевиоризмін де сыни тұрғыдан бағалайды. Нақтылап айтар болсақ “ ислам” психологиясының өзі бірін бірі толықтырып тұратын екі көзқарастан туған. Біріншісі -Ислам психологиясы – қазіргі психологияның сүзгіден өткен және исламдық құрамдас бөлігі концепциясы . [4,14 б] Оған қоса ислам психологиясы ислам ұғымына сәйкес келмейтін және оған қайшы келетін ұғымдарды алып тастау арқылы қазіргі түрлі психологиялық проблемаларды зерттейді. Гарвард университетінің профессоры Уильям Джеймс :”Уайым қайғыны емдейтін ең қуатты сенім ол – дін” деген. Ал доктор А. А. Брилл шынайы діндар болған кісінің жүйке ауруларына шалдықпайтынына кепіл болған. Психология мамандары дұға мен қуатты сенімнің реніш, уайым мен қайғыға жол бермейтіндігін айтады.

Атақты психиатрлардың бірі – Карл Густав Юнг” Рухын түсіну жолындағы қазіргі заман адамдары” атты кітабында мынаны жазады :Соңғы отыз жыл ішінде дүниенің әр тарапынан келген науқастарды қабылдадым. Жүз шақтысын емдедім, отыз бес жастан асқандардың ауруға шалдығуының негізгі себебі – діни сенімдері жоғалтқандарынан еді. Бұл науқастар өмірге мүлде діни көзқараспен қарамайды, діндар жолдастары сияқты әрекет етпейді. Олар діни сенімдеріне қайта оралмайынша дерттерінен айыға алмайды дей келе, адамдар діни сенімге бекінбесе, руханияттан жұрдай болса, жанға дауа табулары өте қиын екендігін айтуда. Ислам діні сенімінде болудың отбасы тұрақтылығын баян етудегі рөлі өте үлкен. Ж. Доминян “ Ажырасу атты кітабында діни үкімдер бойынша жасалған неке ұзақ уақыт бойы сақталып тұрады делінген.

Осыған қоса Исламдағы сауап және күнә деген ұғымдар адам баласының рухани тәрбиеленуіне көп көмегін тигізеді. Күнә деген ұғым адамды жаман іс-әрекеттер мен жаман сөздерден, жаман қасиеттерден қорғаса, сауап деген ұғым керісінше жақсы сөз, жақсы ой, жақсы істерге итермелейді. Міне, осылайша адам сауап үміте ете отырып өзін жақсы мінездермен толықтырады, қоғамға пайда келтіреді; күнәлі істің соңынан қорқа отырып жамандық істеуден тыйылады, ешкімге зиян бермейді. Мұндағы негізгі мақсат – психологиялық зерттеу жасау емес, сеніммен байланысы жағынан аталған тақырыптардың мәні мен маңызын ашу. Адам жанына қатысты терең талдауларды суфилер жасағаны белгілі. Жанның терең де күңгірт алқаптарына сүңгіп, олар рухани кемелдену жолында басынан өткерген ішкі, құпия (эзотерикалық) тәжірбиелерге сипаттама жасауға тырысты. Сопылық дәстүрде Илми Ахуал деп аталатын ілім – суфидің тәжірбиеге асыратын ішкі практикалары мен сезімдері мен рухани толқулар жиынтығы деп аталады. Жанның табиғатын және ондағы дамып, кемелдену қуатын суфилерден артық ешкім білген жоқ. [5, 212- б]

Ислам әлеміндегі философтардың, әсіресе Ибн Синаның ғылыми беделін жоюға арнайы күш салған Ғазали рух, жүрек және нәпсінің психологиялық түсінігін бергеннен кейін, бұл үшеуінің адамның білу және түсіну күші болуы тұрғысынан бейресми және зияткерлік екенін баса айтып, анықтама берген. Яғни, ақыл-ой, жүрек және нәпсі рухани жәуһар ретінде қарастырған. Ол нәпсі ұғымына тоқталып өткен мұсылман философтарының бірі болды. Тіпті Ибн Синаны мұсылмандардың Зигмунд Фрейді демек те болады. Тарихта психологияға қатысты көптеген ғылыми еңбектері қалды. Оның ойынша нәпсі тән мен жан арасында өте тығыз байланыс бар. Яғни адамда ең алдымен эмоционалды, рухани өзгерістер орын алады содан кейін ғана ол адам тәнінде көрінеді. Психологияда мұны "психосоматика" деп атайды. Ибн Сина көптеген адамның эмоционалдық жағдайларының себебін нәпсімен байланыстырып, бұл сезімдердің адамға әсерін зерттеген. Одан бөлек өмірлік проблемалар мен бақыт, рахат пен қиналу тақырыбын қарастырып, бақытқа жетуге тек адам арқылы ғана көмектесе алтындығын айтқан. Мұндай талғампаздық пен ақыл ұғымы Кәлам ғылымының теологиялық ұстанымына болғанын білдіреді. Ғазалидің бұл қарсы пікірі жайында Журжани кеңінен тоқталған. Біз бұл жерде тоқталмаймыз. Сонымен қатар, Ғазалидің «Жунуду ли-Қалб» атты жинағында нәпсі туралы психологиялық талдауларынан Ибн Синаның шәкірті екенін байқауға болады. Ғазалидің «Мәарижул л-Кудс» деп аталатын еңбегі Ибн Синаның психология негізінде жазылған еңбегімен психологияның теориясы тұрғысынан ұқсастықтар байқалады. Ашғари Кәлам ғылымына қатысты жазған еңбектерінде Фахреддин әр-Разидің теологиялық дәстүрге тәуелді болып, «Китабу н-Нәфис уә р-руһ уә кууәхумә» атты жеке шығарма жазу арқылы психологияны моральдық ғылымның негізгі пәнінің тұжырымдамасын жазып шыққан. Шын мәнінде, Ибн Мискәуһітің «Тәхзибу л-Ахлақ» еңбегінде айтқанындай, исламдық моральдың дәстүрден бастап психологияға негіздеген. Ал әдет, ізгілік және бақыт теориясы рухтың алаңына кірмейді деген пайымдама жасаған. Алайда психологиялық ғылымның дамуы кезінде, Әбу Зәйд әл-Белхи және Әбу Бәкір әр-Рази сияқты медицина философтарының бір-біріне байланысты «психикалық денсаулық» тұжырымдамасын ерікті бір ғылыми жоба ретінде сипаттау қажет. Ибн Синаның Фахруддин әр-Разидің кең көлемде түсініктеме берген Насруддини Тусидің «Ахлақ Нашири» еңбегінде психологиялық схемасының әсерімен кең таралғанын айта аламыз.

Сәлафиттік ағым өкілдерінің арасында Ибн Қайум әл-Жеузии сияқты ғұламалар да шығарма жазған. Олар жан туралы ұғымдарды тәуелсіз деп пайымдаған. Оның «Китабу р-Руһ» еңбегі қабір өмірі, мағынасыз санкциялардың табиғаты сынды пікірлерімен эсхатологиялық мәселелерге баға беру және метафизика мен психологиядағы пікірталастарды рух тұрғысынан бағалау үшін жазылған.

Имам Разидің қалам ілімінде өзіне тән көзқарас тұрғысынан бірнеше пункттер орын алады. Олардың арасында өзге қаламшылар тәрізді Разидің құтқарылу үшін аса маңызды шарт ретінде иман проблемасы алға шығады. Тозақ жаман әрекеттерді өз ниетімен қаламай істегендер үшін емес, имансыз кәпірлер үшін дайындалған. Адам істеген әрбір әрекетіне жауап береді, бірақ, түбінде бүкіл іс-амалдар Құдайдың қалауымен белгіленеді. Рази детерминизмінде бір шешімді ұстанып, ашғарилердің қасбке (адамның өз күш-қайратымен бір іске кірісуі) деген көзқарасын теріске шығарудан тайынбаған. Құранға тәпсір жасағанда қолданған детерминистік мысалдарды ешбір қаламшының қолынан келмейтін айқын және шебер түрде қолданған. Алла – жақсы мен жаманның, имандылық пен күпірліктің, пайда мен зиянның жаратушысы, бұлар Құдайлық қалаудың (қаза мен қадар) үкімімен айқындалады. Алла – әлемнің жаратушысы және оның даналығы Құдайлық әрекеттің жаңылыс, лайықсыз болуына жол бермейді. Ол өз құдіретімен жасаған барлық ат оның туындысы және бәрі өзіне қонымды. Имам Разидің пікірі бойынша, Алланың есімдері мен сипаттарын жақыннан тану үшін тәуил жасалуы орын алады. Разиді

жоғары деңгейге жеткізген ілімдердің бірі, каламшылардан ондай ғалым шықпаған ғылым саласы – медицина.[6,41- б]

Фитра түсінігі және адам жауапкершілігі: Ислам психологиясының пәнін ғана емес, сонымен қатар тұтас исламдық тұлға теориясын, психотерапия теориясын дамытудың ең маңызды ұстанымы – мұсылмандық «фитра» ұғымы.Ислам сенімі бойынша Алланың бар екеніне сену – адамның инстинктивті табиғи сезімі. Бұл сезім «фитра» деп аталады және жалпы түрде адамдардың Аллаһтың бар екендігін және Оның басшылығын тануды қамтамасыз ететін кіршіксіз, таза болмысымен сипатталады. Бұл адамның адамды, оны қоршаған дүниені және ондағы бар нәрсені жаратқан Раббысын тануға деген туа біткен бейімділік. Бұл Алла Тағаланың адамдардың жан дүниесінде мөрленген сыйы, Оның хидаятынан ауытқудың өзі адамды осы табиғи сезімнен айыра алмайтыны .Құран Кәрімде: «Тавхид деп жүзінді дінге бұр. Бұл Алла Тағала адамды туа біткен қасиетпен жаратқан. Алланың жаратылысы өзгермейді. Бұл тура иман, бірақ адамдардың көбі мұны білмейді» .Фитраның негізі – таухид, яғни Аллаһтың бірлігі мен бірлігіне сену. Мұндай иман адамды Аллаһқа толық мойынсұнуға және Оған жақындау жолдарын іздеуге шақырады. Жалғыз Аллаһқа құлшылық ететін мүміндер өздерінің жаратылысымен үйлеседі . Фитраның пайдасына дәлелдердің бірі ретінде адамдардың қайғы-қасірет жағдайында және басқа да қиындықтарда Аллаға бет бұратыны айтылады. Құран Кәрімнің бірқатар аяттарында осыған ұқсас өмірлік бақылауларға баса назар аударылған: «Адамға қайғы түскенде, жатқанда, отырғанда және тұрып Бізге жалбарынады...» ; «...Оған бір жамандық жетсе, ұзақ намаз оқи бастады [7, - 56б].

6- ғасырдың басы мен 7- ғасырдың басында Арабия түбегі халықтарының басым бөлігі паганизмді ұстанды, арабия тұрғындары көне замандарда политеистік дәстүрлерді сақтап келді.Олар құдайларға арнап үлкен храмдар салды .Олардың ішінде әйел құдайлары Әл Лат ,Әл Узза мен тағдырдың өзгермейтінін білдіретіні Манат құдайы ерекше болды.Арабияда фетишизм кең таралды.Оның бір формасы ағаштарға,жартастарға ,тасатарға табыну,Тіптен бірқатар тайпалар өз пұттарына арнап мал мен үй жануарларын құрбандыққа шалды.Әр тайпаның өз пұттары болды Міне, сондай заманда 360 құдайды ,360 градусқа айналдырып бір Құдайға сендіруге Муһаммад Пайғамбар (С.Ғ.С) келді Адамға жүктелген жауапкершіліктің ең бастысы адам өзінің соңғы Пайғамбар екенін паш етіп сендіруге талпынды. Батыс елдерінде материалдық байлықтың, дүние- мүліктің соңына салынып, рухани дағдарыс пен күйзелісті бастан кешкендерге психологтар жаңа ем ретінде көбінесе басқаларға заттай көмек жасау керектігін айтып кеңес беруде жасалған әр бір жақсылықтың қуанышын іле - шала жүрекке сездіріп рухани тәтті сезім шуағын сыйлайды. Бірақ сол бір тәтті сезімді ешбір материалдық құндылықтан көру мүмкін емес. Сол себепті зекет берген кезде адамның көңілі тасып рухани деңгейі өсе түседі. Осылайша тағы бір Ислам негіздерімен психикалық гигиена жасайды.

Эксперттік сұхбат әдісі :Эксперт 1: Қазіргі қоғамда адамдардың психологиялық жағдайына көптеген факторлар әсер етеді. Енді осы деструктивті діни ағымдарға жастардың бейімделуінің психологиялық аспектілеріне, Ресей психологтары мен дін саласындағы мамандарының зерттеулері бойынша деструктивті діни ағымдардың адамдарды өздеріне тарту әдістерінің кезеңдері мен психологиялық манипуляция жасау ерекшеліктеріне тоқталып өтейік.Сол бір діни деструктивті теріс ағымдарға еріп кеткен көптеген қазақ жастарымен психологиялық оңалту жұмыстарын жүргізу үшін ұйымдастырылып келе жатқан - Жусан операциясының маңыздылығы өте зор.

Деструктивті діни ағымдардың әлеуметтік-психологиялық мәселелері Орта Азия елдері арасында Қазақстан алғашқы болып Сирияға кеткен азаматтарын қайтарып келді. Бұл көпшілікке белгілі болғанындай "Жусан" операциясы арқылы жүзеге асты. Жақында ғана Тәжікстан да өз азаматтарын қайтарып келді. Алайда, көпшілік арасында түрлі пікірлер туып жатқаны белгілі.

Әлемнің әр еліндегі экстремизмге берілген жиһадшыл топтарды Ирак пен Сирия жеріне шақырып, "Халифат" жариялаған, өздерін "Ислам мемлекеті" атаған террорлық топ жеңіліске ұшырады. Біріккен коалиция күштері болсын, Ирак пен Сирия өз армиясы болсын аталған террорлық ұйымның тұрақтарын талқандап, жеңіске жеткендерін жарыса жариялады. Дегенмен, мәселе соғыспен бір жолата шешіле салған жоқ. Қазір Сүрия мен Иран жерінде террорлық топтың қолға түскен мүшелері мен олардың отбасы мүшелері отыр. Олар Сирияда "Сирияның демократиялық күштерінің" қолында түрмелер мен арнайы лагерлерде болса, Ирактағылар армияның бақылауында немесе түрмелерде. Жақында ғана Ирак соты ұйымға мүше болған 3 Франция азаматын өлім жазасына үкім етті. Егер, Франция тарабы мен халықаралық ұйымдар араласпаса бір айға жетпейтін уақыт ішінде жаза атқарылады.

Біздің тәуелсіз жас мемлекетіміз үшін бұл әлемдік қауымдастық алдындағы өте маңызды іс шара. «Жусан» операциясы мемлекет өз азаматтары үшін жауапты екендігінің бірден бір нышаны. Жалпы еліміз — әлемнің саяси картасында бейбітшілік пен тұрақтылық арқылы танытқан ел. Бұл ретте дін атын жамылып, қақтығыс болған аймақтан өз азаматтарын алдыру және ол адамдарға жауапты екенін білдіру өте маңызды және батыл әрекет. Батыл деп айтатын себебіміз, Еуропаның және де әлемнің басқа да мемлекеттері Сирия жеріндегі өз азаматтарын қабылдау немесе олардан бас тарту жөнінде әлі де нақты қадамдарға барып жатқан жоқ. Ал біздің жағдайымызға келер болсақ, нақ осы Сирия мәселесі бойынша БҰҰ-ның «Женева — 3» деп аталатын бейбіт келісімге келу отырыстарынан кейін, «Астана — бейбіт келіссөздер» алаңын ұйымдастыра алдық. Астанада ресми Сирия билігінің өкілдері және оппозиция (Джейш аль-Ислам) мен Иран, Түркия, Ресей біріккен келіссөздер жүргізілді. Бұл жұмыстардың нәтижесінде осы отандастарымыз орналыстырылған демилитирациялық аймақтардың құрылуы болды. Аталған қарулы қақтығыстардан тыс келісім аймақтары қаншама адамның өмірін сақтап қалуға септігін тигізді. Мінекей, осындай ауқымды іс-шараларға мұрындық болып отырған мемлекет үшін «Жусан» секілді операция тек қана жауапкершілік пен беделді арттырмаса, кемітпейтіні анық. Және де бұл жердегі басты мақсат «Сирия» немесе «терроризм» мәселесінен бұрын, адамдардың өмірі және қауіпсіздігі болғанын айта кету керек. Біріншіден, мынаны ескерген жөн, ешкім білгендігінен адасқан жоқ! Тағы бір маңызды жағдай елге қайтарылып жатқан азаматтардың басым көпшілігі — балалар мен әйелдер. Ал «джихадтік романтикаға» берілген, детструктивті ислам атын жамылған қозғалыс сипатына қарасаңыз, бұл жерде әйелдердің рөлі мүлде жоқ және ешқандай маңызға ие емес екенін көресіз. Яғни Сирияға кеткен бұл әйелдер тек қана өздерінің күйеулерінің нұсқауын орындаған деп айтуға болады. Біз Сириядан радикалды, террорист болған арабтарды немесе сол еуропалықтарды алдырып жатқан жоқпыз, өзіміздің қаракөз қазақтар. Бұлар — сіз бен біздің туысымыз болмаса да, келесі бір қазақтың бауыр еті — баласы, ағасы мен інісі, әпкесі мен қарындасы. «Жусан» арқылы өзіміздің қаракөз қазақтарға жаңа өмір бастауға мүмкіндік беріп жатырмыз. Дәл осы мәселеге параллель бола алатын мына мысалға қараңыз, Еуропаның кей мемлекеттерінен кезінде Сирияға халифатқа қызмет етуге «жыныстық жихад» деген желеумен аттанған жас қыздар көп болды. Сондағы кейіпкердің бірі британиялық Шамима Бегумнің оқиғасын еске алайық, 19 жасар қыз өзінің құрбыларымен халифат содырларына жыныстық қызмет көрсету үшін отанын тастап кетеді. Бұл азаматшалар о бастан қайда бара жатқандарын білді. «Халықаралық радикализацияны зерттеу орталығының» 2018 жылғы деректері бойынша, ДАИШ тың қатарына әлем бойынша 41 490 адам қосылған. Олардың 13 пайызы әйелдер, оның ішінде 4600-дей жасөспірім мен бойжеткендер бар. Олардың басым көпшілігі Еуропадан. Бүгіндері міне осы азаматшалардан Еуропа мемлекеттері бас тартып жатыр. Қазақстанға келер болсақ, күні бүгінге дейін баласын арқалап немесе жалғыз өзі «жихадқа» аттанған әйелдердің оқиғасы туралы мәлімет кездескен емес. Бір ғана сәт бар, ол қазақ қызы Сирияда жүрген қазақ жігітімен ғаламтор арқылы сөйлесіп, некесін қиып шекарадан өткен. Сол себепті Еуропа немесе басқа да

аймақтардағы «радикалды лиризммен» ауырған нәзік жандылармен біздегі өз қалауынан тыс, қатаң діни догмалардың құрбаны болған әйелдерді салыстыруға келмейді деп ойлаймын. . «Жусан» арқылы өзіміздің қаракөз қазақтарға жаңа өмір бастауға мүмкіндік беріп жатырмыз. Дәл отырмын», дейді. Ал Ұлттық қауіпсіздік комитеті департаментінің басшысы Бақытбек Рахымбердиевтің айтуынша, «Жусан» опе-рациясы бірнеше ай бойы жүргізіліп, оны ұйымдастыруда талай қиындықтар кезіккен. Осы орайда, елге қай-тарылған азаматтардан қандай да бір қауіп бар ма деген сауалдың туындайтыны да заңдылық. Жалпы, «Жусан» операциясы аясында елге 6 ер адам, 11 әйел және 30 бала қайтарылған еді. ҰҚК өкілі Сирия мен басқа да қақтығыс аймақтарына кеткендердің көпшілігі интернет арқылы шетелдік «ғұламалардың» арбауына түсіп қалғандығын айтады. Осы орайда, деструктивті діни ағымдарға тойтарыс беру үшін профилактикалық, яғни ақпараттық-түсіндірме жұмыстарын жүйелі ұйымдастыру тиімді болып келеді. Қорытындылай келе, қоғам, отбасы болып бірлесіп, өскелең жастардың бойына ұлттық құндылықтар мен діни-рухани, отансүйгіштік сезімдерін қалыптастыру маңызды болып табылады.

Қорытынды

Бүгінгі таңда рухани соқырлық пен жан ауруынан арылар күн алыс емес екендігін аурудың батпаңдап кіріп, мысқылдап шығатынындай діннің халқымызды ізгілік пен адалдыққа, еңбекқорлыққа, рухани тазалыққа, имандылыққа тәрбиелейді. Өйткені Ислам ең әуелі тұнып тұрған рухани тазарудың бастауы екендігін барша адамзат білуі қажет. Сонымен қатар исламның негіздері мен шарттары тек адамдарға жүктелген парыз, амалдар ғана емес, әрбір адамның психикасына гигиена екендігін білу маңызды. Ал қазіргі бес қаруымыз болып табылатын - Ислам негіздерімен, шарттарымен қаруланар болсақ ішіміздегі нәпсіге де, сыртымыздағы неше түрлі діни деструктивті теріс ағымдар мен миссионерлерге қарсы тұра алатын рухани психикалық иммунитет екендігін әрбір мұсылман білуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Малик Бадри- Теория и практика исламской психологии 25-29 беттер)
- 2.Қабыловна Айна Сағатбекқызы-Араб - мұсылман мәдениеті 75-78 беттер)
- 3.Бахытжан Өткелбаев - Ислам және ғылым Алматы баспасы 71- 76 беттер)
- 4.Данияр Сүлеймен - Ислам психологиясы 14-18 беттер)
- 5.Бағашар Қ- Ислам және өнеге 210-15беттер)
- 6.Қазіргі мұсылман философиясы 2008 жылы Алматы баспасы - 43-46 беттер)
- 7.Қайрат Жолдыбайұлы - Имани гүл Алматы, 2011-56-59 беттер)
- 8.[https:// kazislam.kz. com/article](https://kazislam.kz.com/article)
- 9.<https://qazaqtimes.com/article>)
- 10.<https://dalanews.kz/kogam/65647-zhusan-operaciiasy-siriidan-oralganda>